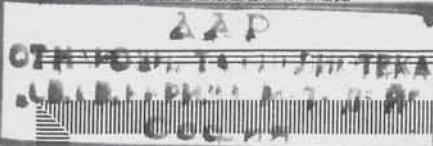

ИЛЮСТРАЦИЯ И ПИКДЕНЬ

Редакторъ: ПЕТЪР МЪРМЕВЪ

† Негово Високопреосвещенство блаженопочившият Старозагорски митрополит Методий Кусевъ.

Черти отъ живота и дейността на дѣдо Методий Кусевъ

(По случай 9-годишнината отъ смртъта му).

Въ борбата за езикъ, вѣра и народность на македонските българи има дейци, дѣлата на които трѣба да изучимъ добре и да ги предадемъ на идните поколѣния като свещенъ заветъ. Единъ отъ тѣхъ е и дѣдо Методий Кусевъ, блаженопочившиятъ Старозагорски митрополитъ, родомъ отъ гр. Прилепъ, най-преданъ синъ на Македония, служилъ й презъ цѣлия си животъ. Рѣдки сѫ такива свѣти личности, животъ на които заслужава да бѫде изученъ до най-малкѣ подобности, за да остане примѣръ на поколѣнието въ борбата му за духовна просвѣта, свобода и независимостъ на Родината.

Препирнята, станала между известни публицисти за дейността на дѣдо Методий презъ време на въстанието около Пловдивъ (1876 год.), ме застави да разкажа нѣкои черти отъ живота му, бидейки неговъ сътрудникъ и съвременникъ по просвѣтата на българитѣ въ Турция (1881—1883 година). Туриймъ точка на тая многошумна разправия — *кой първи предаде сведенията за Баташкото клане на американския кореспонденти и на професоритѣ отъ Робертъ-Колежъ въ Цариградъ*, защото не е важно *кой, кога и где* се сношаваше съ чужденците по въпроса за въстанието и станалитѣ звѣрства надъ българитѣ презъ 1876 година.

Живото участие и голѣмиятъ интересъ на дѣдо Методий, проявени съ пълно съзнание и решителностъ въ народните ни движения, не могатъ да се отрекатъ даже отъ противниците му. Той самъ ми е разказалъ за тия свои подвиги презъ бурните и военни времена и съ гордостъ ги считаши за голѣма своя заслуга, каквато истинскиятъ патриотъ можеше да направи въ онова тѣмно време на поробения български народъ. Дѣдо Методий открыто и назидателно е разказалъ преживѣлото си предъ мнозина стари и млади общественици и учители на свободна България, за да ги ободри въ борбата имъ съ разни прѣчки и мъжчотии по народните ни работи.

Изобщо, дѣдо Методий бѣше носителъ на идеала, каквъто тогава прозираше у всички българи: *свободна, независима и цѣлокупна България*. Той бѣше съ проницателенъ умъ, твърда и решителна воля, непреклоненъ характеръ и неуморимъ деецъ по народните дѣла. За него нѣмаше страшно, мъжко и невъзможно нѣщо, когато се касаеше за постигане на нѣкое народно благо. Винаги вѣръ и последователъ на целта си, той бѣше за народните интереси и действуваше смѣло въ критичниятъ моменти. Когато се заговорваше за нови планове и комбинации, гарантиращи сигурността на народното дѣло, той предъ нищо не се спираше. Политика, колебание, компромиси съ съвѣстта си, съ убежденията си не знаеше, а вървѣше прямо къмъ целта си за народната борба. Той не знаеше отчайване. Ние го виждаме навредъ като наложителъ пратеникъ да защищава народните работи, безъ да бѫде упълномощенъ отъ нѣкоя власть, голѣмецъ или избраникъ. Той диктуваше съ своя умъ, трудъ и безкористие. Всѣки го слушаше и всѣки му се покоряваше.

Съ приведените въ изложението ми примѣри и факти ще се освѣтлятъ тия му високи качества, които го издигнаха предъ българския народъ и

като патриотъ, и като политикъ, и като богословъ. Той самъ ми ги е разказвалъ при срещите ни презъ разно време въ Цариградъ, София и другаде. Едни отъ разказите му бѣха за прекарване на свободното ни време, а други слушахъ съ внимание и интересъ, като ученикъ, който иска да получи добра бележка отъ учителя си.

I.

Като архимандритъ при Пловдивската митрополия, дѣдо Методий Кусевъ е билъ въ сношение съ всички първенци, свещеници и учители отъ епархиата. Неговата любознателностъ и интересъ сѫ се простирали къмъ всички страни на народното движение презъ последните размирни години до руско-турската война (1877 година). Владиката Панаретъ е ималъ пълно довѣрие въ него и е билъ подъ пълното му разположение. Той нищо не е предприемалъ, безъ да вземе мнението на своя архимандритъ, а при мъжчините и важни въпроси, които е трѣбало да се решаватъ съ властта и въ Екзархията, винаги го е взималъ се себе си като необходимъ съветникъ. И тъй, отъ Пловдивъ още дѣдо Методий е следѣлъ въстаническите приготовления, събиралъ е тайно, чрезъ свещениците, статистически сведения за турските золумлуци (пакости) надъ българитѣ, съчинявалъ е рапортъ и ходатайствата на митрополията до турските власти за онеправданията и притѣсненията на българското население. Не може и да се помисли, че дѣдо Методий, като протосингель на въстанилата епархия, не е следѣлъ съ интересъ и по дѣлъ тревожния животъ до и следъ въстанието, което предизвика освободителната война въ 1877—1879 година.

Отиването му съ владиката Панаретъ въ Цариградъ презъ 1876 година му дава възможностъ да пренесе всички сведения скришомъ, увити въ нозете му и зашити изъ дрехите му, и да ги предаде лично на кореспондентите на чуждите вестници, най-много на английските. Тукъ дѣдо Методий нарежда комитетъ отъ млади и видни българи, между които сѫ биле известните Константинъ Величковъ, Стефанъ Панаретовъ, Кочо Хаджи Калчовъ и други ученици отъ Робертъ-Колежъ, лицея и медицинския факултетъ и му възлага да събира и превежда всички сведения по въстанието и кланетата въ южна България на френски и английски езици за предаване на чуждите вестници въ Европа и Америка. Даже въ една отъ залите на Робертъ-Колежъ дѣдо Методий разкрива предъ професорите жестокостите и звѣрствата, извършени надъ българското население. Думите му сѫ биле тѣй разпалени и трогателни, че стариятъ професоръ Д-ръ Лонгъ, който най-добре изучаваше и познаваше вѣковното робство на българския народъ, го успокоjava и обнадеждава, какво българскиятъ народъ скоро ще получи наградата за страданията си. Д-ръ Лонгъ отъ името на колегията е обещалъ, че ще се направятъ всички усилия, за да станатъ тия сведения достояние на английската и американска преса.

Веднажъ сполучилъ да осигури разположението на чуждите кореспонденти къмъ каузата ни, дѣдо Методий подирва и редакциите на Цариградските вестници, за да публикуватъ сведенията, по-

Изъ архивата на Даме Груевъ

Следът въстанието през 1903 год., Даме Груевъ и нѣкои отъ по-първите дейци на Вѫтрешната революционна организация не напуснаха предѣлите на Македония, а останаха между изстрадалото население и опожарените села. Следъ затихването на въоръжените съпротивления между въстаниците и турския аскеръ, Даме начало на една малка група престоява доста продължително време близо до родното си село Смилево. После малката дружина се спусна въ полето и пристигна къмъ преорганизирането на селата. Не закъсняха да се появятъ проблеми за една по-енергична интер-

прижатъ за изпълнението на реформите и за успокоеие на населението, то тѣ ще се назначаватъ за две години. Високата порта ще заповѣда на правителствените органи да имъ даватъ всѣкакви леснотии, за да могатъ тѣ да изпълнятъ добре мисията си.

II.

Понеже реорганизацията на турската жандармерия и полиция е една отъ най-важните причини за смущението на страната, то е много нужно да се търси изпълнението на тѣзи реформи. Предвидъ на това, че малцината шведски и други офицери, които сѫ досега назначени, не знаятъ нито езика, нито пъкъ познаватъ условията на страната, затова сѫ желателни следващите измѣнения и притурки на бившите реформи:

а) Задачата за реорганизацията на жандармерията въ трите виляета да се повърши на единъ генерал отъ чужда народностъ,

Градъ Леринъ.

венция отъ страна на великия сили. Дойдоха и Мюрщегските реформи. Тогава Даме скицира следните мисли, които въ формата на пояснително окръжно изпратилъ до революционните тѣла.

I.

За да се контролиратъ действията на отоманското правителство относително реформите, ще се назначатъ при генералния инспекторъ Хилми паша особени цивилни агенти отъ Австро-Унгария и Русия, които ще придвижватъ инспектора на всесъкоже; които ще обръщатъ неговото внимание върху нуждите на християнското население; ще му предаватъ особените съвети на посланиците въ Цариград и ще информиратъ своите правителства за всичко, което става въ Македония. Като помощни органи на тѣзи агенти ще се назначатъ секретари и драгомани, които ще изпълняватъ тѣхните заповѣди и затова ще бѫдатъ упълномощени да обикалятъ изъ християнското население и македонските села, за да надзоряватъ правителствените органи по казите. Понеже задачата на цивилните агенти се състои да се

лучавани отъ вѫтрешността въ Екзархията. Но най-важното е, че дѣдо Методий, безъ да бѫде упълномощенъ отъ Екзархията, ходи по дипломатическите агенции, посолства и хлопа за помошь и облекчение тежката участъ на българското население въ Турция.

(Следва)

но на турска служба. Нему ще се дадатъ и други офицери отъ всички сили, които ще си раздѣлятъ казите, где то ще звиватъ своите действия като контролни органи, инструктори. Същевременно ще бѫдатъ въ състояние да ревизиратъ поведението на войските спрѣмо населението;

б) Тѣзи офицери могатъ да иматъ право, споредъ нуждите, да поискатъ известно число оберъ иunterъ офицери отъ чужда народностъ;

III.

Щомъ се усмири страната, ще се иска отъ правителството едно измѣнение на териториалния синодъ, въ смисълъ на по-редовно групиране на разните народности.

IV.

Същевременно ще се иска реорганизиране на административните и сѫдебни учреждения, въ които желателно е да иматъ достъпъ християните и съ това да се развива локална автономия.

V.

Въ главните центрове на виляетите ще се назначатъ смѣсена комисия за изследване на направените политически и други престъпления отъ еднакво число християнски и турски членове. Въ тѣзи комисии ще бѫдатъ членове и австро-украински и руски консули.

VI.

Отъ турското правителство ще се искаатъ следните помощи:

- Зада се настанятъ избѣгалите жители въ отечеството имъ;
- За подкрепление на изгонените християни;
- За преправяне на кѫщите, църквите и училищата, които сѫ изгорени отъ турците презъ време на въстанието.

Комисиите, въ които ще присъствуват и християнни първенци, ще решават за сумите. Австрийските и руските консули ще надзоряват тези комисии.

VII.

Християнски жители, които са разорени и съсипани от турските войски и башивозуци, ще се освободят за една година от всички данъци.

VIII.

Повторно се задължава турското правителство да изпълни, без никакво отклонение, не само дадените реформи от м. февруари, но и други реформи, които се мислят за нужни.

Оплаквания и искания на християнското население.

XI.

За беззаконията на полицията, жандармерията и войската, въ които влизат:

1. Безпричинни арестувания и аести въ разни случаи;
2. Побои, убийства и обезчестявания;
3. Слынки въ пътуванията и търговията;
4. Изнасиливане на националните и религиозни чувства на населението въ полза на фаворизираната нация;
5. Закрилата безнаказаността на злодейте мюсюлмани;
6. Свободното носене и употребление на оръжие от мюсюлманите;
7. Грабежите и бесплатното хранене по селата;
8. Незачитане неприкосновеността на жилището и настаниване на войските по частни къщи, училища и църкви въ мирно време;
9. Ангарите за войската и жандармерията;

X

10. Умишлено задържане въ затвора на невинни хора;
11. Бавното раздаване на правосъдието;
12. Издаване пристрастни решения подъ влияние на властите, видни турци и други;
13. Грубите обиески на съдебните власти и незачитане правата на поддържимите;
14. Лошата уредба на затворите;
- а) Нехигиеничността на помъщенията и натрупването на много затворници;
- б) Липса на достатъчно храна, топливо и пр;
- в) Лошото управление и малтретиране на християните затворници;
- г) Липса на медицинска помощ;

ИЗЪ ЖИВОТА НА ЧЕТИТЕ

[Продължение отъ книга 6 (36)]

Въ тъмни зори стигнахме на най-опасното място. Тръбваше да се мине големият мостъ на Банска река. А тамъ, на отсрещния бръгъ, на южния край на моста, за голема наша изненада, отъ двете му страни се бълзеха войнишки палатки. Две отъ палатките вдъсно бъха силно освѣтени и отдалече чувахме въ тяхъ гълъчъ, пѣсни, даарета, женски гласове—оргии.

Спрѣхме на около 100 крачки далече отъ моста. Следъ кратко съвещание, войводите дадоха заповѣдъ всички да напълни пушката си, всички да бѫдат готови за бой. Каза ни се: моста ще го минемъ на всяка цена. Тогава 10 души, подъ команда на подпоручика Борисъ Стрезовъ, залегнаха и заеха позиция срещу турците отъ двете страни на северния край на моста, а други 10 души, начело съ подпоручикъ Кочо Настевъ, тичешкомъ минаха на другия край и заеха позиции срещу палатките влъво и вдъсно на южния край на моста.

Кучетата около палатките залаяха и обадиха за нашето присъствие. Сега вмигъ веселието и оргийт спрѣха, огньовете и лампите бъха угасени, кучетата прибрали и всичко утихна; всичко при палатките се спотай и скри.

- д) Вреди отъ общо държане въ затвора на християни и мюсюлмани;
- е) Отсътствие на всичкъвъ контролъ и недаване на възможност за оплакване.

XI.

Беззакония.

15. Игнориране нуждите на християнското население при ползването отъ държавните и общински имоти и приходи, което най-вече се чувствува съ отсъствието на помощи по издръжка на училищата и църквите; при нееднаквото ползване отъ земедѣлските каси и благотворителни заведения и при липсата на птици и грижи въ заселените места отъ християните;
16. Вредите отъ практикуваната система по събиране десетъкъ;
17. Несправедливостта при разхвърляне на другите даждия;
18. Непоносимостта на произволните данъци;
19. Злините отъ замѣстването на християните бирници съ мюсюлмани.

XII.

Искания за измѣнение на държавното устройство и унищожене на съществуващите злини.

20. Въвеждане въ държавните учреждения, освенъ военните, наравно съ турская езикъ, и народният езикъ на большинството на населението;
21. Изборът и настаниването на цивилните чиновници да става споредъ националната пропорционалност на населението; същото съ полицията и жандармерията;
22. Нареждане на специаленъ бюджетъ на страната;
23. Нареждане на специална селска полиция;
24. Унищожение на цензурана;
25. Пълна амнистия на политическите престъпници и емигранти; също и за престъпления отъ националенъ характеръ;
26. Повъ щане на ограбени тъ вещества и добитъ отъ турците презъ време на движението. Съграждане на изгорялите къщи, училища и църкви въ села и градове на сържавна съмътка и отпускане на помощи за купуване добитъкъ и земедѣлски ордия на пострадалото население. Да се събиратъ никакви данъци отъ пострадалото население въ срокъ отъ две години и да се помогне съ държавни срѣдства за препитаване на пострадалите отъ... до м. септември 1904 год. Повършане на земите, заграбени отъ разни дере-бевци въ разни времена. Да се премахне рушевчилъкъ — язвата, която разяжда цѣлия държавенъ организъмъ.

Съобщава **Боянъ Мирчевъ**.

Нашиятъ пътъ презъ моста бѣ осигуренъ. Ние на групи доближаваме моста и съ пълни въ ръката пушки тичешкомъ отминавахме на отсрещната страна. И когато всички се събрахме далече отъ моста, съ усиленъ ходъ продължихме пътя и навлѣзохме въ Пиринъ.

За да заличимъ следите на нашия маршрутъ, последните четници влечеха изъ пътя снопъ вейки и нѣколко кепета. После навлѣзохме въ една гъста клекова гора, движейки се като катерици отъ клонъ на клонъ и се озовахме на открита равнина.

Съмна се. Тихъ вѣтрацъ и приятенъ планински лъхъ ни галяятъ и освежаватъ. Ранобудни пойни птички съ своите дивни пѣсни ни посрѣщатъ и омайватъ. Ние правимъ последни усилия и съ усиленъ ходъ навлизаме все по-навѣтре въ легендарната планина. Най-сетне, при изгрѣвъ слънце, спрѣхме за почивка въ Сухия долъ на Пирина.

13 часовъ ходъ безъ троха храна, безъ вода, безъ почивка, това ни страшно измори. Щомъ спрѣхме, азъ легнахъ на камъните — отпадналъ, изнемощялъ. А бѣхъ страшно ожъдялъ! Бѣрните ми бѣха пропукани; устата ми бѣ засъхнала; капчица слонка, никаква влага нѣмаше въ

нея. Езикътъ бѣ спрѣль да се движи. Мислѣхъ си: ей, на, сега ще настѫпи последниятъ ми часъ. Въ такова положение, като моето, бѣха мнозина отъ четниците. Войводата Юранъ Стояновъ познаваше добре мѣстността и веднага изпрати възводния Иванъ Господаревъ съ още нѣколко здрави момчета да тичатъ нагоре изъ дола и отъ първия срещнатъ кладенецъ да напълнятъ матеркитѣ съ вода и бѣрже да се върнатъ.

Следъ 15—20 минути ние вече гълтахме животворния даръ — водата и се свѣстихме.

Около обѣдъ продължихме пътя нагоре изъ Пиринъ. Срещнахме изъ пътя двама варджии отъ с. Киречкъ (Солунско) и ги подбрахме съ нась, като пленници.

Къмъ 4 часа следъ обѣдъ спрѣхме за почивка при единъ говедарникъ. Тукъ долината се разтиляше и образуваше малка живописна котловинка. Решихме на това мѣсто да изпълнимъ наказанието на измѣнника-куриеръ Христо Тодоровъ и да освободимъ двамата пленници-варджии, следъ което да стане раздѣлата на дветѣ наши чети.

Щомъ спрѣхме, веднага бѣ конституиранъ четнишки съветъ отъ войводитѣ, секретаритѣ, възводнитѣ началници и по единъ четникъ, избранъ отъ всѣка чета.

При разпита, Христо Тодоровъ упорито мълчаше. Нито дума не можахме да изтрѣгнемъ изъ устата му.

Наистина, като куриеръ на ВМРО и противникъ на върховистите, той можеше да ни откаже своята услуга, но да ни измами съ цель да ни вкара въ с. Бачево, за да ни избиятъ турцитѣ, това нѣмаше да му прости никой отъ ВМРО, защото никога ВМРО не си е служила и не си служи противъ никого съ измѣнничество и предателство.

Споредъ организационнитѣ наредби, всѣка измѣна и предателство се наказва съ смртъ; но, за да не почваме съ убийство на наши хора-българи, съветътъ реши, на измѣнника Христо Тодоровъ да му се ударятъ 50 тояги на голо, следъ което да се пусне на свобода.

Следъ взетото решение, четитѣ, въоружени, бѣха построени въ дълги две редици една срещу друга, знамената бѣха развѣти и при гробна ти-

шина присѫдата бѣ тържествено прочетена, наказанието изпълнено.

Следъ това началникътъ на отряда Юранъ Стояновъ държа по случая кратка речь и пленниците бѣха освободени.

И когато тримата пленници се изгубиха изъ долината, стана нашата раздѣла: Любомиръ Стоенчевъ съ четата си взе източна посока, къмъ Неврокопъ, за да се озове въ Демирхисарско, а ние — Юранъ Стояновата чета, продължихме пътя нагоре изъ долината и вечерта спрѣхме за пренощуване при голѣмитѣ извори близо до върха Етиница.

Боятъ при Етиница.

14. августъ (ст. ст.) 1903 година. Нашиятъ доброволчески отрядъ, пазенъ отъ наша стража, продължава да почива при голѣмитѣ извори на Пиринъ — подъ върха Етиница. Далече отъ приятелско око, тукъ, изъ непристѣнитѣ върхове на Пиринъ, ние се поосвободихме и при хубавото предобѣдно време, всрѣдъ дивната тукъ природа, съ разрешение на войводата, четниците пѣсни пѣха, хорѣ играеха, лудо се веселиха въ родната земя.

Пладне. Ние сме кацнали сега на преслаба на Етиница. Той е голъ, безводенъ, каменливъ. Тукъ намѣрихме нелегалнитѣ учители отъ с. Влахи — двамата Николовци. Тѣ ни дадоха ценни сведения за състоянието и разположението на турската войска, за духа и подготовката на българското население. Дадоха ни и по залъкъ хлѣбъ.

Измѣната и предателството на Годлевския куриеръ Христо Тодоровъ бѣха ми навѣли тѣжни мисли и отчаяние, но сега при срещата и разговоритѣ съ тия двама народни учители, съ тия апостоли на свободата, азъ се поуспокоихъ, окуражихъ се. И надеждата въ добрия изходъ на дѣлото се повърна; и хубавитѣ, омайни перспективи на близкото бѫдеще наново почнаха да се явяватъ и да се мѣнятъ въ въображението ми като въ калейдоскопъ.

Оттукъ, отъ преслаба на Етиница, азъ се любувамъ на хубоститѣ, на величието на Пиринъ, на чудния величавъ връхъ „Елтепе“, на дветѣ малки сини езерца, кокетно легнали въ неговото подножие.

Четникъ Александъръ Стефчевъ (Стардото),

Кузо Манячки (брадатиятъ), родомъ отъ Костурско село Манякъ, е единъ отъ най-старитѣ организационни работници въ Костурския край. Като участникъ въ убийството на Нуридинъ бей отъ с. Света Недѣля, той попада въ рѣцетѣ на турската власт. Предчувствуващи, че ще бѫде жестоко мъченъ, за да прави разкрития и издателства и съ това ще престъпилъ клетватъ, той решилъ да се самоубие и си е разпразилъ корема. Турцитѣ, обаче, го пренесли въ болница, където го излѣкували. И следъ това го наказали.

славенъ баритонъ отъ руския пѣвчевски хоръ на Славянски, възхитенъ отъ хубоститъ на Македония, гордъ и напетъ, съ своя мощенъ гласъ сега изпѣ „Мила родино, ти си земенъ рай...“

Войводи и четници стоимъ прави съ пушки на рамо и съ благовение и възоргъ слушаме дивната пѣсень на дивния пѣвецъ. Краятъ на пѣсенята извика у всички нась възоржени акламации и мощно „ура“, които се отекваха отъ височинитъ на Пиринъ и се разнасяха далече изъ робската земя.

Късно вечеръта учителитъ заминаха за с. Влахи съ много наши поржчки, а ние се спуснахме на югъ по голата стрѣмнина и спрѣхме за нощуване въ шубрацитъ край малката Елтепенска рѣка, близко до единъ чаркъ.

върховетъ на Етипица, тамъ, дето бѣ оставенъ Асенъ Партелиевъ съ дружината си да пази нашия тиль отъ турско нападение. Въ нѣколко минути цѣлиятъ отрядъ бѣ готовъ, суртовото месо на кжсове бѣ турнато въ раниците и съ усиленъ ходъ, кои по-рано, кои по-късно, при изгрѣвъ слѣнце, съ пѣсни и ура, стигнахме при върховетъ на Етипица.

Тукъ, при преслаба на Етипица, 15 юнака, начело съ Асенъ Партелиевъ, бѣха залостени задъ каменни позиции и непрекъснато обстрѣлаха неприятеля, който бѣ заелъ позиция на 200—300 крачки въ долината, северно подъ преслаба. Боятъ бѣ ожесточенъ, страшенъ. Залповетъ, ругатнитъ, заканитъ и отъ дветъ страни следваха непрекъснато. Турскитъ куршуми хвърчаха високо надъ нась и страшно, зловещо пищѣха.

Въ първия моментъ на тоя прѣвъ въ живота ми огненъ бой нѣкакво смѣсено чувство на страхъ и възоргъ се появи у мене. Трѣпки побиваха цѣлото ми тѣло. Но скоро свикнахъ на гърмежа и съ присмѣхъ, изпрашахъ пищенето на турскитъ куршуми. Сега ме възхищаваше борбата.

И каква бѣ славна, юнашка, епични борба! 16 юнака, обладани отъ високо родолюбие и саможертва, съ целна стрѣлба и съ бомби посрѣщаха и отблъскаха до нашето пристигане повече отъ 20 бѣсни атаки на 100 пѫти по-многочисленъ неприятель.

Щомъ пристигнахме, по нареддане на войводата, около 10 души усилиха бойците при преслаба. Други, около 20 юнака, подъ командата на подпоручикъ Борисъ Стрезовъ, заеха височинитъ на Етипица вдѣсно отъ преслаба — да пазятъ обхода от-

къмъ дѣсния нашъ флангъ и пѫтя отъ Банско. Останалитъ четници, около 40 души, заехме височината на Албутинъ — да пазимъ обхода отлѣво и пѫтищата отъ Мехомия, Влахи, Джумая и Мелникъ.

Азъ съмъ на позиция при Албутинъ ведно съ Михаилъ Думбалаковъ, Трайко Ризовъ и други. Но тукъ нищо ме не сврѣта; искаше ми се да бѣда тамъ, при преслаба, на самата бойна линия. Но тъкмо що напуснахъ другари и позиция, по стрѣмнината на отсрещната страна на Етипица забелязахъ движение на около 30—40 възоржени турци, дебнешчи незабелязано да нападнатъ вдѣсно нашите бойци при преслаба. Войводата, който командуваше боя и следѣше всичко и навсѣкѫде, навреме забеляза появата на турцитъ и даде заповѣдъ на нась и на Борисъ Стрезовъ да обстрѣлаваме неприятеля; самъ той пѣкъ съ 4 момчета бѣрже се отправи по стрѣмнината да посрѣщне и отблъсне неприятеля. Борисъ Стрезовъ и юнаците съ него отъ върха на Етипица сега радостно запѣха: „Тозъ, който падне въ бой за свобода, той не умира... и лудо полетѣха надолу срещу аскера. Обстрѣлвани отъ всички страни, турцитъ бѣрзо отстѫпиха и тамъ, изъ стрѣмната скала и страшната пропастъ, преследвани отъ Юданъ Стояновъ и Борисъ Стре-

Баба Кипра Томова отъ Разложкото село Годлево и внучките ѝ.

15 августъ. — Богородица. Рано въ тѣмни зори бѣхъ събуденъ отъ голѣма глѣчъ въ стана. Повечето четници, насѣдали около голѣми огньове, весело приказватъ, пекатъ и закусватъ дребосъци отъ току-що заклани и одрани две крави. Станахъ и азъ и, седналъ при група другари, закусвамъ и разказвамъ току-що сънувания отъ мене сънъ.

— Вървейки — разказвамъ азъ — отрядътъ ни нагазва въ голѣма мжтна вода. Началникътъ на отряда, войводата-капитанъ Юданъ Стояновъ, вървѣше напредъ и викаше: „Напредъ, юнаци, не бойте се!“ И ние газиме до поясъ въ вода. Но колкото повече навлизаме навѣтре, толкова водата става все по-бистра и все по-плитка, додето най-сетне всички стѫпихме на отсрещния брѣгъ, безъ да бѫде нѣкой дори измокренъ.

— Ще имаме бой — каза нѣкой отъ другарите.

— И ще излѣземъ невредими отъ боя — обадиха се други.

И въ той именно моментъ, далечень гърмежъ наруши нощната тишина и оглуши Пиринъ. Веднага последваха други гърмежи, после залпове и екотъ отъ бомби. Ние настրѣхнахме.

Войводата веднага схвана, де какво става и даде заповѣдъ зл немедленъ бѣрзъ ходъ къмъ

зовъ, участъта имъ бѣ грозна. Стрелбата спрѣ.

Упоенъ отъ тая славна наша победа, щомъ стигнахъ при преслаба, поздравихъ героите и имъ стиснахъ ръцетъ. Войводата даде заповѣдъ за почивка и цигара тютюнъ. Сега ние запѣхме: „Не ща, майко, на султана вергия да плащамъ“...

И тъкмо що изпѣхме първия куплетъ, радостно пригласенъ отъ всички четници по цѣлата бойна линия, турцитъ се обадиха отдолу и завѣрзаха разговоръ съ насъ.

— Хей, комити, брей! Защо сте дошли овде да ни тепате и бозунъ да чините? Одете си назадъ во Бугария, пжътъ ке ви чиниме, жими вѣра!

— А бре турци-поганци! Та ние сме тукашни хора — македонци, вие сте дошли отъ джендема — отъ Анадола — да мърсите нашата хубава татковина, да грабите и скверните всичко свето за насъ. Ето, дойде сега време да се разправимъ съ васъ и да ви изгониме отъ Македония, както ви изгониха отъ Гърция, Сърбия, Ромъния и България.

— Слушайте, бре, кяфири-гяури! Нашата царница е още голѣма, тя край нѣма; нашиотъ аскеръ брой нѣма, жими вѣра! Ние имаме много топове, много джепане, а вие — нѣколко комити, що ке ни сторите? Я, по-бързо вие теслимъ се чинете, нищо завалъ не ке ви чиниме, жими вѣра!

— А бе, будали турци. Де се е чудо и видѣло комита теслимъ да се чинить, робъ да бидитъ?! На нашиотъ байракъ пишитъ: „Свобода или смртъ“! Ние или ще освободимъ Македония, или ще умремъ за нея. А вие, будалитъ, робувате, гладувате, умирате като кучета и защо?... За кого? — За вашитъ и наши тирани, за пашитъ и беговетъ, тие рахатъ да си чините въ скажи конаци и разкошни хареми, а вие и ние да се гониме и тепаме. Я елате вие съ насъ да освободиме Македония отъ робство и да видите тогава, що животъ, що рахатлькъ ке бидитъ за всички въ нашата хубава, райска земя!.

— Вие сте проклети, невѣрни гяури-кяфири, мръсна рая! — викатъ турските офицери.

— А вие сте мръсни кучета, поганци! — отговаряме ние.

И боятъ пакъ започна лютъ, ожесточенъ, страшенъ и куршумитъ пакъ захвърчаха, пакъ запищѣха.

Турцитъ бѣсно ни атакуватъ. Ние съ пѣсни и ура, съ честа и дружна стрелба ги отблъсваме. При втората атака хвѣрлихме имъ бомби и пакъ ги отблъсваме.

Това се повтаря така до вечеръта.

При залѣзъ слѣнца, въ разгара на боя, Юрданъ Стояновъ хвѣрли срещу турцитъ една следъ друга нѣколко бомби, които експлодираха съ ужасенъ пукотъ. Пиринъ заеца страшно; страшно сега ечи и нашето бѣсно, громко „ура“ отъ всички върхове на Етипица и Албутинъ.

Турцитъ се смутиха и временно спрѣха стрелбата.

А когато Стояновъ имъ хвѣрли шестата по редъ бомба и отъ всички височини лудо ехтѣше „урата“, турцитъ онѣмѣха и не се обадиха вече.

Спрѣхме и ние стрелбата.

Сега нашитъ тржби засвириха сборъ.

И когато слѣнцето бавно, величествено се спусна задъ високи върхове планински, когато нощния мракъ обгърна и покри земята и безброй звезди изпѣстриха небесния сводъ, ние, всички живи и здрави, събрали при преслаба, следъ направената провѣрка, тихо напуснахме бойната линия, спуснахме се южно надолу по долината, минахме малката Елтепенска рѣка и се мушнахме и изгу-

Четникътъ Стоянъ Димитровъ родомъ отъ село Изворъ, Гевелийско. Четничествувалъ е въ продължение на 7 години съ четитъ на Апостолъ Петковъ и Лазаръ Орѣвски изъ Ениджевардарски и Гевелийски райони. Взелъ е участие и въ дветъ балкански войни. Починалъ е въ София презъ 1925 година. Оставилъ име на голѣмъ родолюбецъ и храбъръ войнъ.

бихме въ гжстата борова гора на балкана. Съдна се и моятъ сънъ.

Въ тоя бой се отличиха войводите Юрданъ Стояновъ, Борисъ Стрезовъ, Асенъ Партелиевъ, Иванъ Господаревъ, Димитъръ Китановъ, Павелъ Желѣзковъ, Христо Градевецотъ и още много други.

Георги Ив. Бѣлевъ

Каналътъ подъ Отоманската банка

(Изъ моите спомени)
[Продължение отъ книга 5 (35)]

драмата шпиони Джераси и Крумъ Ганчевъ, които ми намѣриха тая кѫща, безъ да знаят дали умишлено или случайно — по е за вѣрване последното обстоя-

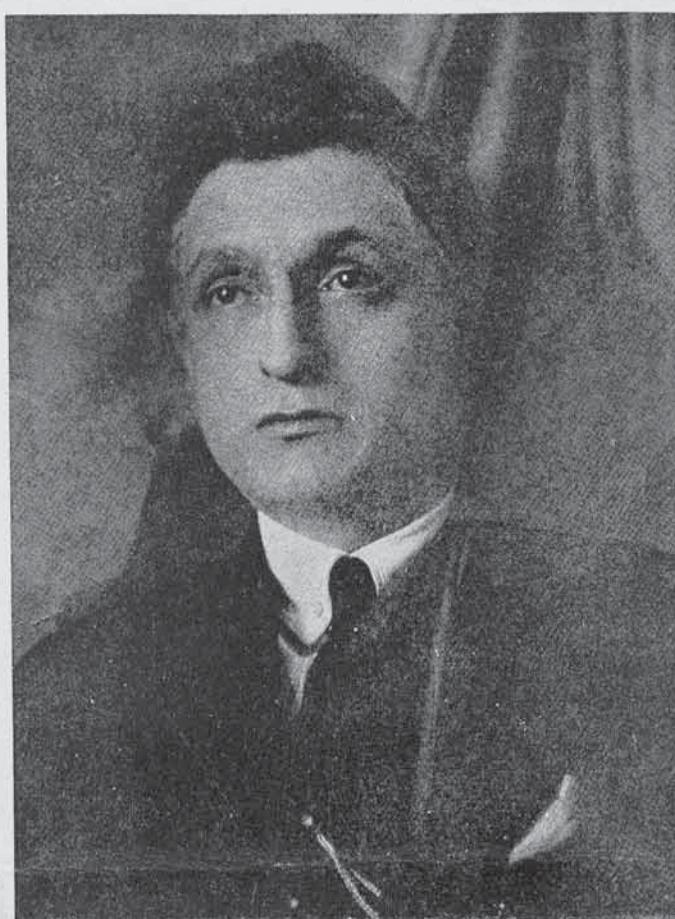
Азъ съмъ вече отъ доста време настаненъ въ кѫщата на Герасимъ Маляно. Хиляди благодарности още тогава отправихъ (не, разбира се, гласно) на

телство. Във всъки случай, моето положение тукъ бъше много добро. Хазайнътъ ми, синьоръ Маляно, бъше единъ човѣкъ на около 45—50 годишна възрастъ, срѣденъ рѣстъ, плещестъ, извѣнредно много пъргавъ, съ живи очи и лице грапаво отъ едра шарка. Жена му, Еленъ, по народностъ левантинка, бъше съ една извѣнредно красива глава и ако не бъше толкова кѣсичка и дебела, тя щѣше да бѫде най-очарователната красавица въ Цариградъ. Като е седнала, да ѝ се не на гледашъ — такава картина бъше тя. Но като стане права и обрне грѣбъ къмъ васъ, неволно и вие трѣбва да се обрнете. Тъ имаха една дъщеря Ирина, ученичка въ италианското училище, хубаво момиченце — взело главата на майка си, а пъргавината и грацията на баща си. Момченцето имъ, Стаматъ, бъше на 12 години, но даваше видъ на 16 годишенъ юноша. По-сетне то ми служеше нѣщо като куриеръ — носѣше ми писмата до австрийската поща и бележки до наши и арменски революционери, които го обикнаха като свое дете. Семейството Маляно въ кѣщи говорѣха кой на какъвто езикъ се обади: италиански, френски, английски, грѣцки и турски. А впоследствие азъ ги научихъ да изговарятъ нѣколко фрази на български. Маляно бъше по занятие комисаръ и по природа полиглотъ — много лесно учеше езици.

Моята стая бъше скромно мобилирана и още въ първия денъ работата ми бъше да намѣря скривалища за шифритъ, химическото мастило и проче.

Прибрахъ се рано, защото приятно ми бъше да разговарямъ съ Маляно, който подозираше въ мене нѣщо, но не смѣеше да ми го каже.

Единъ денъ, надвечеръ, пиехме въ моята стая съ него хубава хиоска мастика, съ разкошни мезета, пригответи отъ мадамъ Еленъ. Маляно, като хвърли нѣколко мастики, доби куражъ:

Александър Кипровъ

(Снетъ въ разцвѣта на своите години и на своите дарби).

На 23. декември 1931 година се помина скоропостижно въ родния си градъ Свиленградъ известниятъ срѣдъ българското общество и македоно-одринската емиграция Александър Кипровъ. Той е роденъ на 1. мартъ 1881 г. въ Свиленградъ. След като завършилъ срѣдното си образование, Александър Кипровъ е учителствувалъ известно време въ Свиленградско. Буенъ и отзивчивъ, той още отъ младини се отдава въ служба на македоно-одринското освободително движение, на което му служи съ пушка и перо.

Преди Илинденското въстание още Александър Кипровъ взима живо и непосрѣдствено участие въ нѣколко крупни акции на Македоно-одринската организация, а презъ самото въстание той съ четитъ действува въ Одринско и Странджа планина.

Несполуката на въстанието не го отчая. Като емигрантъ въ България, той продължава да служи на освободителното движение чрезъ перото си, на което бѣ добъръ майсторъ. Александър Кипровъ е известенъ още като писател и общественикъ. Като писател, той е написалъ нѣколко съчинения и много статии, а като общественикъ той бѣ избранъ за народенъ представител.

Напоследъкъ Александър Кипровъ бѣ единъ отъ редовните сътрудници на Илюстрация Илинденъ. Нѣколко дни преди да се помине, той бѣ дошелъ въ Илинденската канцелария, както винаги жизнерадостенъ, за да предаде последната си статия отъ неговите спомени, които помѣстваме въ настоящата книга на Илюстрация Илинденъ.

Александър Кипровъ си отиде още много младъ; той си отиде пъленъ съ енергия, когато можеше още да служи съ своята си преданост като на македонското и тракийското освободителни движения, така и на българската белетристика.

Миръ на праха му и вѣчна му паметъ!

Лазаръ Томовъ.

— Господинъ Чакаловъ, не съмъ човѣкъ на бабешкото любопитство, нито пъкъ съмъ човѣкъ, който ла върши мърситетъ. Азъ съмъ италианецъ, по душа патриотъ и обичамъ патриотитѣ, особено тия, които съ рискъ на живота си се борятъ съ тиранията за свободата на своя народъ... Азъ съжалявамъ, че не съмъ младъ като тебе...

И той ме гледаше съ широко отворени очи.

Азъ доближихъ чашата съ ракията до устата си и спокойно отговорихъ:

— Отъ това, което говорите, нищо не разбирамъ, господинъ Маляно...

— О... ти мислишъ, че азъ очаквахъ другъ отговоръ? Нима ти мислишъ, че азъ очаквамъ отъ тебе нѣкаква изповѣдъ или откровение?.. Ако бѣхте направили това, азъ бихъ ви заплюъ и бихъ ви нарекълъ недостоенъ синъ на своя народъ. Но азъ виждамъ кой влиза и кой излиза въ моята кѣща и кои сѫ твоите гости...

— Но, господинъ Маляно — прекъснахъ го азъ — ако вие се съмнявате въ мене и ако азъ съмъ нѣкаква опасност за вашата кѣща, моля ви се кажете ми ясно, азъ още утре напускамъ. Не желая никому да причинявамъ неприятности...

— Господинъ Чакаловъ, вие ме осърбявате. Не дай Боже, да се дойде до такова положение. Но, ако се дойде, вие ще видите колко полезенъ ще ви бѫда азъ. Проче, наздраве! И той изпразни една чаша мастика и продължи:

— Азъ съмъ благодаренъ, че въ кѣщата си имамъ единъ човѣкъ като васъ, благодарете и вие на случайността, че Богъ ви е хвърлилъ въ моята кѣща, надъ която се вѣе италианското знаме. Тукъ, въ този домъ, никой не може да влѣзе, безъ чиновникъ отъ нашата легация. А това ще рече, че вие сте на чужда територия. Пазете се отъ улицата, а тукъ правете какътъ щете, приемайте когото обичате... Азъ съмъ Маляно, азъ отговарямъ.

И той изпразни още една чаша мастика. На вънъ се позвъни.

— Иде нѣкой! — каза Маляно и стана да отвори.

Въ стаята ми влѣзна д-ръ Малиновъ.
Маляно не дойде.

Азъ разправихъ на доктора за разговора съ моя хазайнъ и той ми рече;

— Азъ съмъ слушалъ още отъ Мерджанова за него. Той билъ добъръ патриотъ, но все по-добре е такива да ги заобикаляме. Нека не бъгаме отъ услугите имъ, но по-надълбоко да се не впускаме...

Докторътъ седна на канапето до мене и тихичко заговори:

— Утре ще тръбва да установимъ докѫде е стигнала работата въ канала и следъ това да обмислимъ и решимъ, дали да направимъ описание на канала и да го изпратимъ въ Солунъ на Централния комитетъ, както той иска, или же, позоваващи се на автономността на Цариградската организация, да не изпълняваме това искане на Централния комитетъ.

— Азъ имамъ вече две писма отъ Солунъ, отгдето настояватъ да имъ направя **подробно описание** на канала. Мене е чудно, докторе, защо имъ сѫ тия подробности и защо сѫ тия любопитства... Каналъ има — има. Защо имъ е описание — черно на бѣло? Нима ние, революционерътъ, тръбва съ канцеларщина да се разправяме. Въ цѣлата тая работа имамъ едно лошо предчувствие! На Христо Матова всичко му е добро, но има единъ инатъ безподобенъ... Йокъ, описание искамъ на канала, и туй то!... Че ако иска, ей Солунъ где е; не може ли да скочи дотука и съ очитѣ си да види всичко?!. Азъ писахъ на Борисъ Сарафова въ София, че не мога да се подчиня на такава една заповѣдь. Той още нищо не ми е отговорилъ. Парите ми сѫ на свръшване и пари не ми е изпратилъ.

— За пари лесно, ще намѣримъ. Но да разрешимъ този въпросъ...

— Какво ще разрешаваме, докторе? Докато не получимъ писмо отъ Бориса, нищо не мога да направя...

— Тѣ писаха и на мене: азъ да имъ пиша...

— Отговори ли имъ?

— Отговорихъ имъ, че цѣлото дѣло е въ ръ-

цетѣ на тебе, че ти си пълномощникътъ на двата комитета и че безъ твоето разрешение азъ нищо не мога да направя.

— Ама какво ще направиме ние двамата, беджанамъ? Че тукъ не е само Централниятъ и Върховниятъ комитети. Тукъ, между другитѣ, има другъ факторъ — Арменскиятъ комитетъ.

— Вѣрно е.

— Вѣрно е зеръ! Тия хора иматъ голѣмъ пай въ това дѣло и не можемъ да ги пренебрегваме...

— Тогава какво тръбва да направимъ?

— Какво ли? Ти ще мѣлчишъ. Никому нищо нѣма да пишешъ. Съ цѣлата тая работа азъ ще се разправямъ и за всичко азъ ще поема отговорността...

Жътва въ Разложко.

— Да, ти ще поемешъ отговорността...

— Азъ още тая вечеръ сѣдамъ и пиша писма, а утре ела рано да ти ги прочета, па да отидемъ да видимъ да не ни е открадналъ нѣкой канала... Това ще биде, докторе, грамадниятъ брилянтъ на короната на нашата революция... Цѣлиятъ свѣтъ ще очудимъ.

Докторътъ, сияещъ, стана правъ и рече:

— Сега сбогомъ, утре ще дойда...

Той излѣзе отъ кѣщи, моятъ хазайнъ Маляно заключи външната врата и весело ми пожела лека нощъ.

Азъ седнахъ на масата и писахъ дозори.

Александъръ Кипровъ.

Количъ (Никола) Ивановски

На 15. май т. г. той се пресели въ вѣчността. Родомъ е отъ гр. Крушово и бѣше единъ добъръ македонецъ и отличенъ илинденецъ. Въ негово лице страдална Македония изгуби единъ отъ старитѣ си и изпитани бойци, единъ отъ рѣдките си синове, въ чиито гърди не изгасваше пламъкътъ на любовъта му къмъ нея. Снаженъ и силенъ физически, той бѣше и духомъ силенъ и неустрашимъ. Бѣше още и приятенъ събеседникъ.

Покойниятъ се роди въ борби, израстна въ борби и се кали въ борби. Тѣга голѣма е за него и за тия, които го познаватъ, че не може да умре въ борбата, на която бѣ посветилъ силитѣ и младинитѣ си.

На 15. августъ 1868 год., чрезъ подкупъ отъ 20 турски лири, гръцкиятъ Охридски владика Мелетий осветиъ съградената съ голѣмъ трудъ и борби черква „Света Богородица“ на българите въ

Крушово. Въ момента, когато, споредът обичая, народът приближавалъ владиката, за да късчета отъ ризата му „за здраве“, една въоръжена съ тояги тълпа отъ 150 души власи-гъркомани нахлула въ черквата съ цель да я превземе. Отпочнала се ужасна борба, защото и българите съ били взели предохранителни мърки — имали въоръжена съ тояги стража, въ която участвуvalъ и Иванъ Атанасовъ. Гъркоманите съ били здраво набити и изтласкани вънъ. Народът възликувалъ, а семейството на Иванъ Атанасова съ право ликувало повече отъ всички — едно поради спечелената отъ народа победа и друго поради идването на бъль свѣтъ първоздания имъ синъ, кръстенъ следъ 40 дни въ сѫщата черква съ името Количъ (Никола).

На 15. януари 1864 год. било открито тайното българско училище отъ даскалъ Коле Роловъ, баща на бѫдещия революционеръ Архиаконъ Иосифъ Пречистански. Училището се помѣщавало въ амурлука на фурната на Кръсте Църникочовъ, въ махалата Мочуръ. Въ началото, обаче, на септемврий 1869 год. се открило първото официално българско училище съ сѫщия учитель и при главенъ учитель Иванъ Божиновъ Шумковъ, който дотогава е билъ директоръ на гръцките училища въ Крушово. Радостта на българите е била много голѣма. Гърцизмътъ пъкъ, търпейки поражение следъ поражение, решилъ съ единъ замахъ да нанесе смрътъ на българщината въ Крушово и затуй първенците съ подкупили забитина и на 27. октомври с. г., придружени отъ 500—600 заблудени власи, тъ се втурнали въ българската махала и чрезъ турска помощъ изтръгнали съ ключа отъ „Света Богородица“, която присвоили, а следъ това обезглавили и българското училище, като съ изпратили Шумкова въ Битолския затворъ да отговаря като смутител и бунтовникъ. Засегнати на най-болното място, Крушовските българи направили всичко възможно да спасятъ учителя си и да си възвърнатъ отнетата черква.

Срещу Коледа Шумковъ е билъ освободенъ отъ Битолския валия и се завърналъ въ Крушово. Заварилъ сънародниците си съ готовъ планъ за превземане на черквата. На полунощъ камбаните възвестили, че българскиятъ Богъ е живъ. Изненадани и силно разтревожени, хиляди гъркомани, въоръжени съ тояги, дошли съ да накажатъ непокорните „хондрокефали“ и да ги пропждатъ изъ черквата. Въчте и около черквата отпочнала се ужасна борба: мжже и жени съ тояги и пералки безмилостно бълскали заблудената влашка глань.

Мнозина съ били живи заровени въ снѣга. Като видѣли нашите, че гъркоманите не отстъпватъ, взели да замѣрватъ насилиниците съ пиперъ въ очите. Пиперътъ турилъ край на борбата и гъркоманите ударили въ бѣгство. Единъ отъ най-ревностните защитници на черквата е билъ Иванъ Атанасовъ.

Черковно-училищната борба въ Крушово е била ръководена отъ една революционна група, организирана отъ Шумкова. Въ нея група не е членувалъ синътъ на Иванъ Атанасова — Количъ, защото е билъ още малдъ, но затова той е членувалъ въ революционната организация отъ 1880 год., която се е създала при участието на известния войвода Ангеле Церанецъ. За тия революционни наченки, които съ една предистория на революционните борби въ Крушово, ще се спре въ отдѣлни статии. Съ гореизложеното искамъ да подчертая само, че Количъ, като синъ на бореца и членъ на революционното общество, не можеше да не възприеме духа на времето и да тръгне по опасния, трънливъ и камънистъ пътъ на македонската Голгота.

За пръвъ пътъ познахъ Колича на едно „полесражение“: бихме се, като деца, съ камъни съ влашчета. Разбити, ние бѣхме въ грозно отстъплление. Мнозина отъ настъ бѣха съ окървавени глави и крака. Неочаквано ни пристигна помощъ: чули за нашето поражение,

и отдавайки на нашите борби значение на национални борби, Количъ, братъ му Мито и тѣхни другари напуснали си работата и съ теслитѣ въ ръце (тѣ бѣха дюлгери) дотичаха при настъ съ викове: „Дръжте се! На тие влашиня майката сега ке я разплачиме!“ Количъ като вихъръ се понесе напредъ и „влашинята“ бидоха пометени. Въ този моментъ Количъ изпѣкна предъ настъ като голъмъ човѣкъ.

Презъ 1895 год., Павелъ Христовъ турна основата на революционната организация въ гр. Крушово. Презъ следната година, презъ която Количъ се оженва, той дава установената клетва за вѣрност на Македония. Прямъ и искренъ, смѣлъ и услужливъ, Количъ бѣше винаги довѣрено лице на Началството — бржие ли ще се пренася, скривалище ли ще се търси, чета ли ще се посрѣща или изпраща, за куриеръ ли става нужда, той е на първа линия. Поради своите връзки съ селата, неведнажъ и два пъти е придружавалъ четите въ тѣхните агитационни обиколки изъ районите. Характерно бѣше това, че въ очите на турцитъ никога не минаваше за комита. Любезенъ и засмѣнъ, учитивъ и разговорливъ, той ги омагьо-

Братята Количъ (първиятъ влѣво) и Лецо Ивановски.

сваше и считаха го за интименъ приятель и често пакти си оставаха у него на хранение оржието си. По тая причина той и не познаваше що е затворъ. Само през 1902 год. той попадна въ турски ръже въ свръзка съ предателството на Кола Михайлова. Последният бѣше единъ отъ много добрѣ работници на Организацията, на която ценни услуги и принасяше съ доставка на оржие изъ Гърция. Въ Битоля през юни 1902 год. полицията бѣше влѣзнала въ хана на Скайовци на Овчи-пазаръ, кѫдето биль отседналъ Кола съ другаритѣ си Тега Херту и Зису отъ с. Магарево и по подозрение ги арестувала. Отначало Кола се е държалъ много добре, но когато майка му го известила, че Томе Никлевъ, който бѣше членъ отъ Крушовското началство, не й далъ парична помощъ и я изпѣдилъ, като непо-

които сж въ Кичево, ще бѫдатъ унищожени, но и на селото, както и на кѫщата, които имъ указватъ гостоприемство, ще се нанесе неизмѣрима пакость. Този отговоръ разубедилъ войводата и жандармитѣ били спасени. Братята му, обаче, пакъ били арестувани и заедно съ другите арестанти отъ Крушово били извѣрзани и закарани въ Битоля. Тамъ, следъ като лежали известно време, били освободени. Освободенъ е билъ и предателъ Кола, но през месецъ августъ сѫщата година терористъ Вангю Пане (Ганга) му теглилъ куршума и избѣгалъ въ четата. При първия разпитъ на тежко ранения Кола турцитѣ погрѣшно сж разбрали, че убийците сж синоветъ на Иванъ Атанасова, поради което веднага сж турнали рѣка на тѣхъ, но понеже тѣ сж установили своето алиби, а и умирациятъ Кола можалъ точно да изрече името на убийцата си, тѣ бидоха освободени.

На Илинденъ 1903 год. на Колича биде поръчано да вземе съ себе си брата си Лецо и по време на вечернята служба да влѣзнатъ въ гръцката черква „Свети Никола“ и да се укриятъ тамъ съ цель, когато презъ нощта пристигнатъ четитѣ, за да завзематъ града, тѣ двамата да отворятъ черковнитѣ врати, за да влѣзнатъ въчте въстаниците и да заематъ прозорците срещу хююмата, а щомъ се открие стрелбата, да забиятъ камбанитѣ. Планът биде изпълненъ съ единъ дефектъ, че въстанишката пушка пукна срещу случайно заварено то при чешмата до черквата деврие, преди да се заематъ предвидѣните позиции и пре-

ди четата на Иванъ Алябака да обсади казармата.

Пушката пукнала, сигналът даденъ, забиха тържествено камбанитѣ отъ черквата „Свети Никола“, забиха и тия отъ черквите „Света Богородица“, „Свети Йованъ“ и „Свети Духъ“ и възвестиха на спокойно спещия градъ, а и на цѣлия свѣтъ, че робътъ въстава.

Следъ туй Количъ и Лецо се присъединиха къмъ четата на Иванъ Алябака и участвуваха въ всички нейни походи, докато по нареддане на Главния щабъ на въстанилата областъ се разформираха четитѣ и четниците се прибраха по домовете си.

1904 година прекарахме повече въ работа по реорганизиране на Крушовската революционна околия и въоръжаване населението, което, поради демобилизацията на четитѣ, бѣ изгубило голѣма част отъ оржието си. Количъ ни подпомогна и въ едното и въ другото направление. 1905 година бѣ нещастна за насъ — изгубихме Никола Каревъ, Ванча Сърбака, Пецето и Узуновъ. Обаче, през нея година ние се поосигурихме съ една много солидна терористическа група, въ редоветѣ на която влизаше и Количъ.

Количъ взе участие въ много терористични акции. Презъ 1906 год. Количъ дебнѣше както на Водици, така сѫщо на Атанасовденъ и на Томина недѣля, за да извѣрши екзекуцията надъ опасния за революционното ни и освободително дѣло въ

Баба Велика отъ с. Смилово (правостоещата влѣво), която е проявила широки майчински грижи къмъ четниците презъ време на бурните революционни години въ Битолския революционенъ окръгъ.

зата и провокаторка, развѣрзаль си езика, поради което биде откритъ оржейниятъ складъ у Такю Ляповъ, въ кѫщата на Заблевци. Складътъ, обаче, се оказа празенъ. Въпрѣки това, турцитѣ пристъпиха къмъ арестувания. Арестувани бидоха синоветъ на Иванъ Атанасова, както и гражданинъ Такю Ашлакотъ, Фания Такю Ляпова, Христо Петрушовъ, Ташку Паре, Джоджа Павловъ, Гърче Селчанецъ, Гушу Пендиранга и много други Крушовски организационни работници. Не се предадоха въ рѣжетъ на властъта и хванаха гората: Павле Костевъ, Тирчъ Каревъ, Томо Дойчинъ и учителитѣ: Методий Стойчевъ, Петко Ивановъ и Dame Новевъ. По това време Иванъ Атанасовъ и синоветъ му Количъ, Георги, Лецо и Велко се намирали въ Кичево, гдѣ строили кѫща. По нареддане отъ Крушово полицията първо арестувала Количъ и Лецо и подъ конвой ги изпратила въ Крушово за разследване. Количъ съумѣлъ да склони жандармитѣ да пренощуватъ въ Горно Дивяци. Случило се, че въ кѫщата, въ която се спрѣли, квартирувала и четата на Никола Каревъ. Войводата ги запиталъ, дали сж съгласни да бѫдатъ избити жандармитѣ и да имъ се приbere оржието, а тѣ да постѫпятъ въ четата. Младиятъ Лецо съ радостъ приель предложението, обаче, разсѫдливиятъ Количъ заявиъ, че ако бѫдатъ убити жандармитѣ, не само баща му и братята му,

Крушово Лакъось Марко, който работъше по инструкции на гръцкия консул и гръцкия владика въ Битоля, но честъта за убийството на той извергъ се падна на младежа Василь Настевъ, презъ чието дебнене жертвата се показа на вратата на своя домъ.

Покрай многото засади, устроени на зли турци, въ които участва и Количъ, въ качеството си на терорист, най-интересна е тая, устроена на бившия колджия (акцизенъ стражарь) Абдула отъ село Журче. Неговото убийство изплаши твърде много турцитѣ и повдигна още повече престижа на Организацията, защото се разбра, че тя отмъщаваше не за убийството на свой работникъ, а за това на единъ невиненъ християнинъ и незлобивъ човѣкъ.

Живѣше въ Крушово единъ веселякъ и шего-биецъ, именуемъ Тоду Бекиръ, който никогашъ не е мислилъ да се занимава съ политика и да си развала достлуга съ когото и да е било. По занятие той бѣше „чалгаджия“. Съ пѣне, свирене, закачки

и пиече прекарваше той живота си. Единъ денъ колджията Абдула и другарите му на пазаря взели да се закачатъ съ Тоду. На закачките той отвѣрналъ съ закачки и имъ поискалъ цигара. Абдула, който бѣше и контрабандистъ на тютюнъ, казалъ му, че нѣма. Тоду, въ отговоръ, изпусналъ на шега нецензурна дума. Абдула се почувствува обиденъ и една нощ издебналъ Тоду Бекиръ, когато свирѣлъ на една сватба, и презъ прозореца го застрелялъ. Това мръсно убийство възмути цѣлия градъ и Организацията, бидейки защитница на всички слаби, онеправдани и измъжчени, следваше да отмъсти. И отмъсти.

Въ София, като бѣжанецъ, Количъ не преставаше живо да се интересува отъ освободителното македонско движение. Той бѣ редовенъ братственъ членъ и редовенъ илинденецъ.

Миръ на праха му и хвала на добритѣ му дѣла!
София, януари 1932 год.

Никола Кировъ

Йордже Дичевъ

Роденъ е презъ м. мартъ 1877 г. въ с. Ковачевица, Неврокопско. Родителите му били бедни хора, но силно родолюбиви и съ високо нацио-

Благодетельть на училището въ Неврокопското село Ковачевица Йордже Димитровъ и неговата съпруга, нарисувани отъ тѣхния племенникъ Йордже Дичевъ.

нально съзнание. Баща му бѣ овчарь, спретнатъ и много напетъ балканецъ, който отъ младини до убийството му отъ турцитѣ бѣ страшилище за околнитѣ турци и помаци. Понеже е билъ много буенъ и непокоренъ, турцитѣ го наричали „илишма“, което значи: „не ме закачай“. Такъвъ и въ детинството си билъ и неговиятъ синъ Йордже, който,

следъ като завършилъ четвъртото отдѣление въ родното си село съ отличенъ успѣхъ, пожела да продължи образоването си въ Неврокопското класно училище. Поради липса на срѣдства, обаче, той останалъ при баща си да пасе козитѣ, а после станалъ калфа при мѣстни дюлгери, съ които гурбетувалъ въ Сѣрско и Драмско.

Една есенъ, следъ като се върналъ отъ гурбетъ, Йордже, водимъ отъ горещото си желание да се учи, силно настоялъ предъ баща си да го издѣржи, за да получи поне прогимназиално образование. Въ противенъ случай, заявилъ е той на баща си, ще напусне кѫщата и селото и нѣма вече да се върне никога. Сѫщата молба и закана Йордже изразилъ и предъ дѣда си, Йордже Димитровъ, чорбаджия и селски първенецъ. Най-после Йордже сполучилъ въ намѣренията си: той билъ изпратенъ въ Неврокопъ и записанъ въ първия класъ на Неврокопското двукласно училище, което завършилъ пакъ съ отличие.

Следъ това Йордже Дичевъ заминалъ за гр. Сѣресъ, за да продължи образоването си въ Сѣрското третокласно училище. Но следъ 2—3 месеца той заболява отъ лоша рана въ рѣжката и, въпрѣки усилията на учителите му да го изцѣрятъ, като го завеждали при всички градски лѣкарни, раната му останала неизцѣренна. Тогава учителите на училищни разноски го изпращатъ на лѣчение въ София при специалисти лѣкарни. Йордже отива въ София и се настанива въ болница, където се лѣкували нѣколцина четници. Последнитѣ го запознали съ живота на чети и действията имъ въ Македония. У Йордже възпламенява патриотичното чувство и чувството да отмъсти за убийството на баща си и по-стария си братъ и се отказва отъ намѣрението си да добие по-висока наука.

Следъ като се излѣкувалъ, Йордже потърси тогавашните революционни водачи въ София, запознава се съ тѣхъ и излага желанието си предъ тѣхъ да бѫде изпратенъ и причисленъ къмъ нѣкоя чета въ Македония, предимно въ Сѣрския окръгъ. За голѣмо негово неудоволствие, водачите отказали да удовлетворятъ неговото желание и го посъветвали да довърши образоването си, толкова повече, че той билъ тогава тѣлесно много слабъ. Йордже остава непоколебимъ въ молбата си и имъ

заявилъ, че, ако не го изпратятъ тъй, той самъ ще се присъедини къмъ нѣкоя чета, която би посетила селото му и ще тръгне съ нея. Следъ тия му заявления и настоявания, Йордже билъ опредѣленъ за куриеръ-свръзка отъ с. Ковачовица съ четитъ въ Неврокопско и България презъ Лжжене въ Чепинско. Той приель възложената му работа и се завръналъ въ селото си съ купъ писма за четитъ и ржководителитъ въ революционния окръгъ.

Но не се минава много време, той бива заподозрѣнъ отъ турските власти и за да оправдае стоенето му въ селото, първенците го „назнача-

нарисува лика на своя дѣдо твърде сполучливо и вѣрно. Отъ изработения портретъ, който билъ поставенъ въ учителската стая, останали доволни всички селяни и славата на младия Йордже, като добъръ рисувачъ-портретистъ, се пръснала и между турцитъ. Скоро следъ това Йордже билъ повиканъ отъ офицера на квартируващата въ селото войска и въ приятелски разговоръ билъ замоленъ да нарисува и него. Йордже му обещашъ да направи това, само че малко по-късно и то следъ като офицерътъ му достави необходимите за работата материали. Това обещание подобрило поло-

Отпразнуването презъ 1908 година въ гр. Сѣръ празника на славянските просветители св. Кирилъ и св. Методий.

вать“ за учителъ, поради което билъ задълженъ всѣки денъ да се явява въ училището. Но и това „назначение“ не му помогнало и подозренията, а следъ това и преследванията му отъ страна на турцитъ се усилили, докато едно съвсемъ случайно обстоятелство му попрѣчило да остане по-дълго време въ селото и да върши възложената му революционна работа.

По онова време е било застроено ново училищно помѣщение въ с. Ковачовица съ срѣдствата на покойния му вече дѣдо Йордже Димитровъ. Следъ изграждането му, селяните решили въ него да се постави портрета на благодетеля му. Но покойниятъ дѣдо Йордже не бѣ оставилъ никакъвъ свой портретъ.

Младиятъ Йордже билъ даровитъ рисувачъ и благодарение на това, че отъ детинство познавалъ чертите на лицето на своя дѣдо, както и благодарение на описанието, което му дали негови съселяни, въ продължениѣ на нѣколко дни успѣлъ да

жението на Йордже, който е можалъ вече да се движи по-свободно въ селото между селяните и войската, както и да отсятствува по нѣколко дни отъ селото по организационна работа. Сѫщото това обстоятелство помогнало на Йордже да бѫде по-решителенъ и да приема мѣстната чета въ селото, въпрѣки квартируващата тукъ турска войска. Единъ денъ, една доста голѣма група селяни, които бѣха се събрали на селския площадъ, запитали Йордже, какво именно е разговарялъ съ юзбашията, когато билъ поканенъ на гости въ квартирата му и той имъ отговорилъ: „Помоли ме да го нарисувамъ. Азъ му обещахъ, че ще го нарисувамъ, но само съ герданъ на гушата“. Селяните изтръпнали отъ страхъ, да не би намиращите се наблизо аскерли да сѫ чули или узнаятъ казаното.

Куриерскиятъ животъ не задоволявалъ патриотичния духъ на нашия Йордже. Той искалъ да нарами пушката и да се бори като активенъ борецъ за свободата на родината си и да отмѣсти

за убийството на баща си и брата си отъ турцитѣ. Най-после и това му се отдава; на 1. мартъ 1902 г. Йордже постъпва въ четата на Иванъ Даскала (Копаранъ Чаушъ), като четникъ и секретарь на четата. На 7. май с. г., по шпионажъ на гъркомани, четата била нападната край с. Волькъ, Драмско, и избити цѣлата. Раненъ можалъ да се спаси само Йордже и се укрилъ въ пещеритѣ надъ с. Плѣвня, дето престоява 2—3 дена. Но, измѣжданъ отъ получениетѣ рани и отъ глада, решава да се открие на случайно минаващия оттамъ овчаръ, чрезъ когото повикаль при себе си познати организационни работници. За нещастие, случайните минувачъ-овчаръ билъ гъркоманинъ и вмѣсто да повика посочениетѣ отъ Йордже селяни, той го обадилъ на аскера. Разтичала се войската, обградила мѣстото и предупредила жертвата да се предаде. Въ отговоръ на това Йордже хвърля 2—3 бомби, стреля по аскера и накрай се самоубива съ собствения си револверъ. Следъ два часа войската

доближава до мѣстото и намира човѣшки трупъ, на който отрѣзва главата за показъ въ гр. Драма.

Така загина смѣлиятъ Йордже Дичевъ, когото турцитѣ отъ Сѣресь отдавна търсѣха поради заловеното писмо, изпратено отъ него до учителитѣ си, въ което имъ съобщавалъ, че той нѣма да следва, а ще търси начинъ да отмѣсти за убийството на баща си и брата си. Трупътъ на Йордже билъ заровенъ до с. Плѣвна отъ родолюбивото семейство Вълеви.

Македонската младежка организация въ село Ковачовица, тачейки паметта на трагично загиналия Йордже, носи името „Йордже Дичевъ“ и организиранитѣ ѝ членове на 19. ноември 1928 г., при освещаването знамето на организацията, сѫ се заклели рано или късно да издирятъ гроба му и да развѣятъ това организационно знаме надъ сѫщите скали, дето е издѣхналъ Йордже Дичевъ, и следъ това да се запътятъ къмъ Бѣлото море.

Съобщава Крумъ попъ Томовъ.

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 6 (36)]

Настъпили епохалната и велика за македонското освободително движение 1903 година, презъ която недостатъчно въоръженото македонско население, опирайки се преди всичко на своя високъ революционенъ духъ и на коравитѣ си мищци, се реши на Илинденъ да обяви общо въстание и да заяви на своя вѣковенъ потисникъ, както и на европейскитѣ държавници и общественици, че е време да се даде свобода на Македония, да се приложи 23. членъ отъ Берлинския договоръ.

Но населението въ много околии не бѣ въоръжено и тукъ то не можеше и не биваше да въстане масово. Не бѣ въоръжено то и въ Боймѣята и Паякъ планина, въ Вардарията и Солунското поле. Презъ пролѣтта Апостолъ повторно изпрати секретаря си заедно съ двама членове отъ околийския комитетъ до Централния комитетъ въ Солунъ, за да иска оръжие за района си и да го въоръжи. Но и сега, както и миналата година, отпуснаха му се само нѣколко десетки пушки „гра“ и револвери, които бидоха разпределени между милиционеритѣ въ подрайонитѣ, като най-много се дадоха на Грубевския пунктъ — 27 пушки. Въ сѫщото време Апостолъ бѣ наредилъ предъ Ржководното тѣло въ Гумендже да му се пригответъ, по представенъ образецъ, нѣколко десетки тенекии и бирени шишета, за да бѫдатъ напълнени съ експлозивъ и се пригодятъ за бомби. Тенекиитѣ били пригответи отъ тенекеджията Пено Димоилковъ и заедно съ биренитѣ шишета били изпратени въ с. Петгѣстъ.

Съгласно наредбата на Централния комитетъ, въ района на Апостолъ Петковъ, както и въ много други райони оттъкъ Вардаръ, както и въ всички околии отсамъ Вардаръ, се препоръчаха само партизански действия на засилениетѣ съ милиция мѣстни чети.

Задачата на четитѣ на невъоръжените околии бѣ да кѫсатъ телеграфнитѣ жици, да развалятъ желѣзоплатните линии и мостове по тѣхъ, да спѣватъ движението на влаковете чрезъ атентати, да нападатъ мѣстните турски гарнизони, та чрезъ това да се препятствува на турската войска да се концентрира въ Югозападна Македония, дето бѣ решено въстанието да бѫде масово. Тази задача Апостолъ Петковъ заедно съ Иванчо Карасулията изпълни

блѣско. Въ предварителната среща, която Апостолъ и Иванчо Карасулията имаха съ съседните войводи, Апостолъ се противопоставилъ на предложението на другаритѣ му, населението отъ селата по Паякъ и Кожухъ планини да въстане масово, по сѫображения, че въ такъвъ случай би се попрѣчило на партизанските действия и би се затруднило проводолствието на засилениетѣ чети, които при мируването на селата свободно биха се движили отъ село въ село.

Въ надвечерието на въстанието Апостолъ съ специални мобилизационни писма до ржководителите въ селата Тумба, Грубевци и Гумендже предписва каква работа да извършатъ съ милиционеритѣ и групите четници въ районите си срещу Илинденъ. Така на Тумбенския ржководител предписва заедно съ милиционери отъ Бойница и съседните села да подпомагатъ атентаторските групи отъ четитѣ на Сава Михайловъ и Аргиръ Манасиевъ, предназначени да разрушатъ желѣзоплатната линия и мостовете по нея отъ моста на р. Вардаръ при станция Гумендже до Гевгели; на Грубевския ржководител се предписва заедно съ милиционери да скѫсатъ телеграфните жици и съборятъ телеграфните стълбове между Ениджевардаръ и Вардарския мост до с. Куфалово; а на Гумендженския — да му изпрати четири решителни момчета отъ града, които ще му сѫ потрѣбни за бѫдеща акция срещу мѣстния турски гарнизонъ въ Гумендже.

На 19. юли пунктовиятъ началникъ на Грубевския районъ Захарий Гьоревъ съ 20 души милиционери, съгласно нареддането на войводата, нощно време разкъса телеграфните жици и събори телеграфните стълбове на нѣколко мѣста между Ениджевардаръ и с. Куфалово и още сѫщата нощ съ другаритѣ си се прибира въ Корнишорската планина при четата на Апостола, дето единъ денъ преди това бѣ пристигнала и Кукушката чета на Кръстьо Асеновъ.

Следъ сражението въ с. Постоларе (Кукушко) на 16. юли и опожаряването на селото отъ турцитѣ, Кръстьо заедно съ засилената съ милиционери чета се прибира въ Паякъ планина и край с. Корнишоръ се срѣща съ Апостолъ. Тукъ двамата войводи се съгласяватъ да действуватъ съвместно въ Апосто-

ловия районъ и на 19. юлий вечеръта било осветено околийското боево знаме въ селската черква. Но въ същото време Кръстъ решава да се вънчее съ дошлата съ него Кукушка учителка Ана Николова Малешевска. Навърно, желанието му е било да свърже вънчалния си обрядъ съ голъмтъ събития, които той първа, отъ 20. юлий нататъкъ, имало да се развият. Недоволството отъ тоя вънчаленъ обрядъ се изразило въ масовото напускане на черквата отъ четниците му, между които почнало да се шушика: „Ние оставихме женитъ си, а той намѣри за мунасипъ сега да се жени“. Помощниците

известно време, докато се прибере оржжие отъ района, за да се въоржатъ пристигналите невъоружени милиционери, причислени къмъ четата, които инакъ биха били само бреме на четата. При това положение на духовете и при това положение на въоружението, къмъ 20. юлий, когато тръбваше да се почнатъ партизански и атентаторски акции въ района, сериозна акция бѣ невъзможна. А такива тръбваше да се предприематъ, за да се задържатъ по мястата имъ мястните гарнизони и да се препятствува на правилното движение на влаковете по желѣзопътната линия Солунъ — Скопие. Преди

Градъ Гумендже.

му Трайко Гьотовъ, Гоно Бигилинъ, Насо Гошевъ и др. следъ това почнали открито да негодуватъ и да му възразяватъ. Схващайки положението, Кръстъ имъ заявява, че ще ги напусне и заедно съ другарката си се упътва къмъ Гевгелийско и Кожухъ планина. Но следъ него били изпратени двама четници отъ Кукушката чета, които го убили, когато е почивалъ съсъпругата си. По-късно това убийство било разгледано отъ революционенъ съдъ въ Кожухъ планина подъ председателството на Аргиръ Манасиевъ, въ който съдъ двамата четници-убийци били осъдени, като единият отъ тяхъ, Мицо Доновъ, билъ екзекутиранъ, а другиятъ, К. Таноровъ, е билъ обезоръженъ и изпратенъ въ България.

Следъ убийството на Кръстъ Асеновъ четата му се разпокъсала, а духътъ и дисциплината на Апостоловите четници се разколебали. При това, мнозина отъ придошлиятъ милиционери били безъ всъкакво оржжие, поради което потребно е било

всичко, Апостолъ се освобождава отъ известенъ баластъ отъ невъоружени милиционери, които още при пристигането имъ върца ги по домовете имъ; освобождава се и отъ нѣкои десетки отъ Кукушката чета и на 28. юлий съ четата си тръгва за с. Крива, за да нападне намиращия се тамъ турски гарнизонъ, състоещъ се отъ 30 души войници. Отъ приближени мястни гъркомани, обаче, войниците узнаватъ за пристигането на четата въ селото и се прибиратъ въ Гумендже, като съ тяхъ заминаватъ и гъркоманите Ичо Пипчевъ, Икономъ Димитъръ Шеновъ и Ичо Пульковъ. Пристигната въ селото чета залавя само ненадежните гъркомани Тано Караджовъ и Гоно Младневъ, които убива, а кѫщите на Ичо Пульковъ, Ичо Пипчевъ и Икономъ Димитъръ Шеновъ изгаря. Изплашеното отъ репресии отъ страна на турската войска мжжко население последва четата при оттегляването ѝ отъ селото, но Апостолъ имъ казва да се върнатъ и да отидатъ въ Гумендже и обадятъ, че

презъ нощта пристигна Апостолъ съ многобройна чета, уби нѣколко селяни, изгори нѣколко кѣщи и страхъ ни е да се приберемъ въ селото.

Въ сѫщия денъ презъ нощта отдѣление отъ четата на Сава Михайловъ, подпомогнато отъ милиционери отъ с. Бойница, напада и прогонва стражата при голѣмия мостъ на Вардара до станция Гумендже и съ динамитъ разрушава желѣзоплатната линия на нѣколко стотини метра разстояние и възира движението на влаковетъ за известно време.

Отъ с. Крива четата слизи къмъ полите на Паякъ планина, кѫдето Апостолъ подготвя нападение на Гуменженския гарнизонъ. Въ четата му сѫ изпратенитъ отъ Ржководното тѣло трима неподготвени атентатори: Иванъ Гюргинъ, Гоно Кривен-

Четникът Ламбо Илиевъ Мурговъ отъ Охридското село Велгощи.

чевъ и Ичко Катранковъ, съ които почти едновременно отъ града заминаха и милиционеритъ, досега легални работници: Иванъ и Ичко Димокенчеви, Димитъръ попъ Ичковъ, Ичко и Трайо Троеви, Дино Пройчаковъ, Мино Маноловъ, Ичко Бойчевъ, Ичко и Пено Мевчокови, Гоно Късовъ, Мино Азъровъ и нѣколко още души, въоружени съ ножове, и само нѣколко души съ револвери. Срещу 2. августъ четата заема височините при мѣстността „Бѣлата прѣстъ“, подъ която е разположенъ града, и срещу която е „Калугерската нива“ на метоха Свети Георги, въ помѣщенията на който квартируваха главнитъ сили на мѣстния гарнизонъ — кавалерийскиятъ отрядъ. Тримата момчета атентатори съ по 2 бомби биватъ изпратени въ града съ назначение: единиятъ, Иванъ Гюргинъ, да хвърли бомби въ кавалерийската казарма при метоха; вториятъ, Гоно Кривенчевъ, да хвърли бомба въ мюдурлука, а Ичко Катранковъ да хвърли тоже бомба въ църковния голѣмъ ханъ срѣдъ града, кѫдето квартируваха пехотинци. Обаче, отъ тримата атентатори само Иванъ Гюргинъ успѣва да хвърли бомба въ градината на метоха и да нараши нѣколко коня. Ефектътъ отъ хвърленитъ бомби бѣ доста голѣмъ:

войската дѣлго време не можа да се окопити, докато най-после зае главнитъ входни за въ града улици и мѣста. Въ това време четата обстрѣльваща града и още въ тѣмно се оттегли въ планината, безъ да бѫде преследвана отъ турцитъ, които презъ всичкото време презъ нощта не намѣриха за умѣстно да стрелятъ.

Следъ оттеглюването на четата въ планината, Апостолъ раздѣля многобройната си чета на нѣколко части, водени отъ негови помощници, а самъ той съ 63 свои другари се спуска къмъ полето. На 9. септемврий, край с. Рамна той се срещна съ едно турско отдѣление отъ 110 воиници и открива сражение, въ което турцитъ биватъ прѣснати, като четата дава само една жертва. Това сражение накарва Апостола да се върне въ планината, дето на 12. октомврий на Гандачъ планина заедно съ четата на Иванчо Карасулията иматъ голѣмо сражение срещу 1200 души турски аскеръ, а общото число на четниците е било 130 души. Два дена следъ това, на 14. септемврий, Апостолъ само съ шестима свои другари се сражава съ турски отрядъ отъ 80 души при „Голата чука“, надъ село Крива. На 10. октомврий пакъ на Гандачъ планина Апостолъ заедно съ четитъ на Иванчо Карасулията и Георги Гьотовъ има голѣмо сражение. Това сражение е било поискано отъ самитъ войводи, които предизвестили Ениджевардарския и Гевгелийския каймаками. Тукъ четитъ сѫ чакали три дни докато пристигнали турските войски отъ Гевгели, Ениджевардаръ и Гумендже. Поражението на турската войска тукъ, особено на кавалерията, която настѫпвала откъмъ Гумендже, е било таково, че съ месеци не се позволявало на мѣстното население да приближи полесражението.

Следъ голѣмата Гандачко сражение, по-голѣмата част отъ милиционеритъ били разпуснати да си вървятъ по домовете си. На 21. ноемврий Апостолъ слизи въ с. Радомиръ, дето остава 24 души отъ четата си на почивка, подъ началството на своя помощникъ Христо Бабански. Тия четници били забелязани отъ случайно минуващъ куцовлахъ, който ги обадилъ на властите въ Ениджевардаръ. Пристигналиятъ оттамъ аскеръ завързълъ сражение съ четниците въ самото село, но тѣ успѣли да се изтеглятъ благополучно, безъ да дадатъ една жертва. Аскерътъ за отмъщение изгориълъ кѣщите, въ които четниците квартирували.

Съ останалите нѣколко четници Апостолъ отишъл въ полското село Оризарци, за да накаже жителя на сѫщото село Танасъ Алъровъ, едно, защото той бѣше злоупотрѣбълъ повѣренитетъ нему организационни суми, предназначени за покупка на оръжие, и второ, защото съ предателствата си бѣше предизвикалъ голѣмата ноемврийска Гуменженска афера.

Танасъ Алъровъ бѣше донесълъ на властите, че ржководителътъ на комитета въ Гумендже е Ичко Тошковъ и че въ него се намира цѣлата архива. Властите залязватъ последния, а той следъ нанесения му побой призналъ, че е ржководителъ на пункта и че архивата на комитета се намира въ кѣщата му. Но благодарение на решителността и съобразителността на малолѣтния му внукъ Зарикъ Тошковъ, цѣлата архива бива изгорена преди пристигането на стражата въ кѣщи, та броятъ на заловените и арестувани граждани се ограничава само на 70 души. (Следва)

Христо Шалдевъ